

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ПОНОВЛЕННЯ ТРУДОВОГО РЕСУРСУ В УКРАЇНІ

ШУБА Борис Володимирович - д.ю.н., доцент, проф. кафедри господарського та трудового права МАУП

ЮЛДАШЕВ Олексій Хашимович - завідувач каф. інституту права МАУП д.ю.н. проф.

АПОСТОЛІДІ Геннадій Гурамович - аспірант каф. господарського та трудового права Інституту права МАУП

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.19>

Ефективне функціонування закладів системи охорони здоров'я доцільно розглядати як один із вагомих чинників зменшення рівня смертності в Україні. Збільшення тривалості життя, зменшення рівня смертності, зокрема за рахунок підвищення ефективності функціонування системи охорони здоров'я, є питанням безпеки, існування України як держави.

Дослідження свідчать, що найбільшою проблемою при відбудові та модернізації України буде не залучення інвестицій і технологій, а брак трудового ресурсу. При цьому поновлення трудового ресурсу більш пріоритетна задача, ніж навіть економічне відновлення. Зрозуміло, що можна мати гроші і нічого не побудувати, оскільки не буде кому. Аргументовано, що коли вдасться налагодити в Україні якісне лікування, ефективне медичне обслуговування, дієву медичну реабілітацію, то це, по-перше, сприятиме зменшенню потреби в мобілізації нових військовослужбовців. По-друге, це відновлення трудового ресурсу у цивільній сфері, яка теж потребує робочих рук і мізків, і ця потреба постійно зростає. Адже йдеться про постраждалих цивільних - жертв російського терору, які конче потребують медичної реабілітації, відновлення порушених чи втрачених функцій організму особи, з метою створення умов для повернення особи до нормальної життєдіяльності. І це чи не все населення України. Мова йде про відновлення ментального здоров'я, ця проблема надзвичайно загострилася після початку повномасштабної війни Росії проти України. Перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими

ударами, перебування в окупації - призводить до глибокого психосоціального стресу, різкого зростання психічних розладів, депресії, постійної тривоги, постстресових розладів тощо. Як підсумок - безліч людей з надломленою психікою. Для того, щоб вони не стали новим «втраченим поколінням» і потрібне ефективне відновлення ментального здоров'я, ефективна медична реабілітація. По-третє, зростання якості лікування, ефективності медичного обслуговування, дієвості медичної реабілітації, створення потужної медичної інфраструктури з'явиться дуже потужним мотиватором для повернення українців із зарубіжжя. Повернення здоров'я людям, їх ефективна реабілітація сприятиме пробудженню почуттів задоволення, щастя, творчого піднесення. Для забезпечення ефективності у сфері охорони здоров'я в центрі управлінської діяльності слід поставити медичну послугу, яка охоплює медичну та фармацевтичну допомогу, визначити інституціональні джерела фінансового забезпечення розвитку сфери охорони здоров'я, вдосконалити нормативно-правове забезпечення. Слід також вдосконалити систему підвищення кваліфікацій лікаря, трансформації медичної освіти, сформувати нову модель підготовки фахівця, орієнтовану на використання сучасних технологій з медичного обслуговування, зокрема з використанням телемедицини (телеметрія, телемедичне консультування, телемедичний консилиум тощо).

Ключові слова: заклади система охорони здоров'я, якісне лікування, ефективне медичне обслуговування, медична реабілітація, медична послуга, використання телемедицини.

Вступ

Повномасштабна війна, яка ведеться російською вже два роки, справляє величезний руйнівний вплив на життя та здоров'я людей в Україні, завдає колосальної шкоди системі охорони здоров'я. Руйнування цієї системи, обстріл медичних закладів були частиною стратегії і тактики російських загарбників. Руйнування медичної інфраструктури, відтік, з наступною гострою нестачею кадрів, порушення логістичних зв'язків – усе це стало (нерідко, нездоланною) перешкодою до вчасного й повноцінного забезпечення населення медичними ресурсами. Але попри численні виклики системі охорони здоров'я, вона не тільки намагається вистояти, а й виявляє потенційну здатність до потужного розвитку за умови ефективного використання Україною свого накопиченого досвіду (як відомо, війна у всі віки призводила до великого прориву в медицині), а також значної зарубіжної підтримки та вдосконалення відповідної організації робіт у цій царині.

Постановка проблеми

Після початку широкомасштабного вторгнення росії з України, за даними Інституту демографії, за кордон виїхало приблизно 5 мільйонів українців (ООН оцінює кількість людей, що покинули Україну через війну у 8 мільйонів). Це величезний доважок до традиційної трудової міграції, мобілізації, кількості загиблих і постраждалих від війни росії проти України. Щодо постраждалих, то це поранені військовослужбовці та жертви російського терору і геноциду. Адаже йдеться про постраждалих цивільних – жертв російського терору, які конче потребують медичної реабілітації, відновлення порушених чи втрачених функцій організму особи, з метою створення умов для повернення особи до нормальної життєдіяльності. І це чи не все населення України. Мова йде про відновлення ментального здоров'я. ця проблема надзвичайно загострилася після початку повномасштабної війни Росії проти України. Перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими ударами, перебування в окупації – призводить до глибокого психосоціального стресу, різкого зростання

психічних розладів, депресії, постійної тривоги, постстресових розладів тощо. Як підсумок – безліч людей з надломленою психікою. Для того, щоб вони не стали новим «втраченим поколінням» і потрібне ефективне відновлення ментального здоров'я, ефективна медична реабілітація чи не всіх жителів, які перебувають на територіях, які знаходяться під постійним бомбуванням і обстрілами.

Дослідження свідчать, що найбільшою проблемою при відбудові та модернізації України буде не залучення інвестицій і технологій, а брак трудового ресурсу. При цьому поновлення трудового ресурсу більш пріоритетна задача, ніж навіть економічне відновлення.

Отже, є чітко визначена потреба (проблема) суспільства. Це з одного боку. З іншого – саме зараз є можливість її задоволення. Таким чином, потрібна ефективна державна політика як у сфері повернення мігрантів, так і лікування, медичної реабілітації постраждалих через російське вторгнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання, пов'язані з організаційно-правовим забезпеченням у сфері охорони здоров'я, досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Т.П. Авраменко, О.В. Балуєва, М.М. Білинська, Л.І. В.Д. Долот, Жаліло, В.О, Жаховський, О.Д. Крикун, О.І. Мартинюк, С.Я. Пак, С.М. Петрик, Я.Ф. Радиш, І.І. Хожило та інші. Віддаючи належне працям учених та їх вагомим науковим результатам, зауважимо, що сфера охорони здоров'я як об'єкта державного управління знаходиться в постійній динаміці, що обумовлено виникаючими проблемами, зокрема, з кризовими ситуаціями, з широкомасштабною війною росії проти України. Отже об'єкт дослідження має постійну актуальність.

Формулювання цілі та завдань дослідження

Мета статті полягає в окресленні основних параметрів закону про лікування, медичної реабілітації постраждалих через російське вторгнення, визначенні основних

джерел фінансування цієї функції української держави, а також розробці пропозицій щодо вдосконалення державного управління у відповідній галузі з урахуванням сучасних вимог. Серед пропозицій – прийняття відповідного закону, зокрема, закону, що визначає правові, економічні та організаційні засади і напрями регулювання лікування та медичної реабілітації поранених військовослужбовців, а також жертв російського терору.

Виклад основного матеріалу

У розробці вищезазначених (правових, економічних та організаційних) засад регулювання лікування та медичної реабілітації слід враховувати сучасні трансформаційні процеси у сфері охорони здоров'я, використовувати принципово нові підходи до управління нею. Йде пошук шляхів підвищення ефективності у цій царині, в умовах мінливого зовнішнього середовища; широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Значно актуалізується доцільність впровадження новітніх медичних технологій, зосередження уваги на стратегічних напрямках організації лікувальної діяльності, використання принципово нових підходів до пацієнтів.

Коли вдасться налагодити в Україні якісне лікування, ефективне медичне обслуговування, дієву медичну реабілітацію, то це, по-перше, сприятиме зменшенню потреби в мобілізації нових військовослужбовців. По-друге, це відновлення трудового ресурсу в цивільній сфері, яка теж потребує робочих рук і мізків, і ця потреба постійно зростає. Адже йдеться, як зазначалось, про постраждалих цивільних – жертв російського терору, які конче потребують медичної реабілітації, відновлення порушених чи втрачених функцій організму особи, з метою створення умов для повернення особи до нормальної життєдіяльності. Потрібно відновити ментальне здоров'я, провести ефективну медичну реабілітацію. Для забезпечення ефективності у сфері охорони здоров'я в центр управлінської діяльності слід поставити медичну послугу, яка охоплює медичну та фармацевтичну допомогу, визначити інституціональні джерела фінансового забезпечення

розвитку сфери охорони здоров'я, вдосконалити нормативно-правове забезпечення. Слід також вдосконалити систему підвищення кваліфікації лікаря, трансформації медичної освіти, сформувати нову модель підготовки фахівця, орієнтовану на використання сучасних технологій з медичного обслуговування, зокрема з використанням телемедицини (телеметрія, телемедичне консультування, телемедичний консиліум тощо).

Слід припустити, що при різкому підвищенні якості саме вітчизняної системи охорони здоров'я, як з'ясовується зараз, виявилась не такою вже і поганою = вона може стати однією з найкращих у світі. І ще один плюс. Повернення, після закінчення війни, великої кількості хворих, скалічених призводить до обстановки похмурості в суспільстві, накопичення великої кількості негативної енергетики, що неодмінно буде впливати на всі процеси в суспільстві: політичні, економічні, сприяти зростанню протестних настроїв. І навпаки, повернення здоров'я людям, їх ефективна реабілітація сприятиме пробудженню почуттів задоволення, щастя (недарма у ворога подекують про створення міністерства щастя), творчого піднесення.

Нормативною базою державної політики у сфері охорони здоров'я, лікування, медичної реабілітації є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Закон України «Про охорону здоров'я» у контексті цілей сталого розвитку, захисту прав людини на життя та охорону здоров'я, Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», Закон України «Про лікарські засоби», Закон України «Про екстрену медичну допомогу» та ін. Окремо слід виділити Етичний кодекс лікаря України, Європейську хартію прав пацієнтів в Україні та ін. Також Міністерством охорони здоров'я затверджено чимало нормативних актів, які визначають та регулюють окремі аспекти діяльності закладів охорони здоров'я.

Управлінський механізм у галузі охорони здоров'я має ґрунтуватися на системному підході, який дає змогу враховувати всі чинники об'єкта управління, внутрішнього та

зовнішнього середовища. Саме системний підхід дозволить найбільш повно визначити весь спектр процесів, що відбуваються в цій сфері, основні параметри охорони здоров'я, ефективно використовувати методи стратегічного, тактичного і оперативного управління, що сприятиме розвитку галузі в цілому.

Об'єктами управління є різноманітні процеси, що відбуваються в цій сфері, а також фінансові ресурси. Вирізняють такі їх види: частина національного доходу, виділена на обслуговування і розвиток цієї галузі, грошові фонди, у т.ч. і міжнародні (як державні, так і недержавні), кошти фізичних та юридичних осіб; грошові кошти, виділені нашими міжнародними партнерами, сукупність грошових накопичень, призначених для задоволення потреби в охороні здоров'я; спонсорська допомога, пожертвування тощо.

Для забезпечення ефективності у сфері охорони здоров'я в центр управлінської діяльності слід поставити медичну послугу, яка охоплює медичну та фармацевтичну допомогу, визначити інституціональні джерела фінансового забезпечення розвитку сфери охорони здоров'я, вдосконалити нормативно-правове забезпечення в напрямках зростання автономності постачальників медичних послуг та зміни характеру відносин між надавачами медичних послуг і розпорядником бюджетних коштів; більш детально регламентувати механізм контрагування у сфері надання медичних послуг; оптимізувати процеси закупівлі в напрямі їх відкритості, підвищення конкурентості і відповідальності. Слід також вдосконалити систему підвищення кваліфікації лікаря, трансформації медичної освіти, сформувати нову модель підготовки фахівця, орієнтовану на використання сучасних технологій з медичного обслуговування, зокрема з використанням телемедицини (телемедичне консультування, телемедичний консилиум, телеметрія, домашнє телеконсультування тощо).

Доцільно використовувати системний аналіз (СА), його методологію. Остання включає визначення цільового (бажаного) і фактичного стану об'єкту, що аналізуєть-

ся. Різниця між ними становить проблему. Згідно зі СА, який розглядається як методологія вирішення складних проблем, провадиться виявлення причин, що обумовлюють наявність проблеми та розробляються альтернативи її вирішення. На практиці застосування методології СА при проведенні досліджень є достатньо поширеним. Так, в одній з робіт [1] аналізувалися причини, що обумовлюють великий розрив між потенційними можливостями телемедицини та масштабами її практичного використання. У ході дослідження, проведеного дослідницькою організацією PSRAI, респонденти особливо виділили рішення телемедицини, підкресливши, що такі рішення здатні викликати великомасштабну трансформацію національних систем охорони здоров'я. Під цим терміном розуміють нові способи спільного використання інформації, спільної роботи і доставки послуг за допомогою різноманітних інформаційних і комунікаційних технологій. Розробці простих і ефективних ділових процесів у галузі охорони здоров'я можуть допомогти рішення, що поєднують обмін даними з підтримкою людської взаємодії. До таких технологій відноситься спільна робота в області діагностики та лікування, електронний обмін даними пацієнтів, а також віддалене навчання медичного персоналу. При цьому лише 9% відзначили, що спільна робота фахівців і використання електронних даних вже набули широкого поширення.

Зазначена модель потребує розроблення та реалізації програм з медичного обслуговування орієнтованих, насамперед, на використання сучасних технологій з медичного обслуговування, вдосконалення фінансування сфери охорони здоров'я; нові можливості здійснення місцевою владою повноважень у сфері охорони здоров'я [2] тощо.

Окремо слід сказати про реабілітацію військовослужбовців як важливий параметр організаційно-правового забезпечення у сфері охорони здоров'я, поновлення трудового ресурсу. Реабілітація військовослужбовців – це система медичних, психологічних і професійних заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, які призводять до втрати

працездатності; ефективно і раннє повернення військовослужбовців до професійної діяльності. Виділяють наступні види реабілітації військовослужбовців: медичну, психологічну, професійну та екстрену.

Медична реабілітація військовослужбовців – система медичних заходів, спрямованих на попередження зниження і втрати працездатності, швидше відновлення порушених функцій, профілактику ускладнень і рецидивів захворювань військовослужбовців та раннє повернення їх до професійної діяльності.

Психологічна реабілітація військовослужбовців – заходи щодо своєчасної профілактики і лікування психічних порушень; формування у військовослужбовців свідомої і активної участі в реабілітаційному процесі.

Професійна реабілітація військовослужбовців — комплекс заходів, спрямованих на відновлення професійних навичок або перенавчання військовослужбовців, вирішення питань їх працевлаштування.

Екстрена реабілітація військовослужбовців – комплекс заходів щодо своєчасного попередження і швидкого відновлення порушених психосоматичних функцій, спрямованих на підтримку працездатності, відповідної надійності діяльності військовослужбовців і профілактику у них різних захворювань [3].

Правові засади відповідних процесів також визначатимуться вищезгаданими нормативними актами (Основами законодавства України про охорону здоров'я, Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», Закон України «Про лікарські засоби», Закон України «Про екстрену медичну допомогу» тощо), у т.ч. і міжнародними. Як відомо, НАТО допомагає Україні удосконалювати стандарти якості та забезпечувати довгострокову сталість послуг медичної реабілітації для військовослужбовців, які зазнали поранень у межах проєкту Трастового фонду НАТО з фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції.

Щодо розвитку економічних засад, розширення джерел фінансування вищезазначених процесів. Враховуючи важливість

вирішення проблем поновлення військового та трудового ресурсу, будемо казати, для подальшого існування України, цей напрям фінансування слід вважати першочерговим. Основними джерелами фінансового забезпечення лікування і реабілітації поранених могли б бути (окрім держбюджету України і фінансової допомоги партнерів) допомога з боку ООН (ВООЗ), Міжнародного комітету Червоного Хреста, гранти (грантові допомоги від Цільового фонду Світового банку та Агентства США з міжнародного розвитку), пільгові позики, приватних інвестицій і т.п. Крім того, в якості фінансових джерел могли б розглядатися російські репарації, а також заморожені валютні резерви держави-терористки та її олігархів. Зараз Захід дуже обережно поводить з питаннями передачі цих коштів Україні, побоюючись позовів росії у суди. Але в судах позиція України щодо її прав на відшкодування тих астрономічних збитків, які заподіяні в результаті широкомасштабного вторгнення росії, у питаннях лікування, медичної реабілітації поранених, жертв російського терору та геноциду виглядає ще більш переконаливою ніж у разі витребування коштів на економічне поновлення. Адже йдеться про таку високу ціну як життя, здоров'я людей, яку сплачують українці за свободу і демократію не тільки для себе, а й країн Європи, задля майбутнього усього світу.

Висновки

Для забезпечення ефективності у сфері охорони здоров'я, лікування, медичної реабілітації поранених, жертв російського терору доцільно прийняти відповідний закон (закон про правові, економічні та організаційні засади і напрями регулювання лікування та медичної реабілітації поранених військовослужбовців, а також жертв російського терору).

У центр правового урегулювання організації відповідної управлінської діяльності слід поставити медичну послугу, яка охоплює медичну та фармацевтичну допомогу, визначити інституціональні джерела фінансового забезпечення розвитку сфери охорони здоров'я, вдосконалити нормативно-правове забезпечення.

У якості останнього для кардинального реформування медичної галузі, ефективної координації робіт з розвитку української медичної сфери пропонуємо розробити цільову комплексну програму розвитку охорони здоров'я як додаток до проекту вищезгаданого Закону. Ця програма має включати блоки завдань, що включає конкретні завдання, які потрібно виконати задля запровадження новітніх досягнень, що модернізують та покращують медицину. До таких досягнень, спрямованих на створення в Україні медичної галузі світового рівня, орієнтованої на медицину майбутнього, відносяться винаходи у сфері біомедичних та цифрових технологій: генетичне тестування, штучний інтелект, віртуальна реальність, 3D-друк, робототехніка, нанотехнології тощо.

Слід також вдосконалити систему підвищення кваліфікації лікаря, трансформації медичної освіти, сформувати нову модель підготовки фахівця, орієнтовану на використання сучасних технологій з медичного обслуговування, зокрема з використанням телемедицини (телемедичне консультування, телемедичний консилиум, телеметрія, домашнє телеконсультування тощо).

Література

1. Антонова С. Є., Данилюк А. В. зарубіжний досвід державного регулювання сфери охорони здоров'я з використанням технологій телемедицини // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 1.

2. Запорожан, Л.П. & Теренда, Н. О. & Литвинова О.Н. & Панчишин, Н.Я. & Феш, М.С. (2020). Необхідність розвитку української телемедицини за сучасних умов. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. № 2 (84). С. 64-72.

3. Я. Ф. Радиш, О. М. Соколова. Медична реабілітація військовослужбовців як наукова проблема: теоретико-методологічні засади (за матеріалами літературних джерел) http://www.economy.in.ua/pdf/3_2012/29.pdf

SUMMARY

The effective functioning of health care institutions should be considered as one of the important factors in reducing the mortality rate in Ukraine. Increasing life expectancy and reducing the mortality rate, in particular by increasing the efficiency of the health care system, is a matter of security and the existence of Ukraine as a state. Studies show that the biggest problem in the reconstruction and modernization of Ukraine will not be the attraction of investments and technologies, but the lack of labor resources. At the same time, renewing the workforce is a more priority task than, even, economic recovery. It is argued that when it is possible to establish quality treatment, effective medical care, and effective medical rehabilitation in Ukraine, this will, firstly, contribute to reducing the need for the mobilization of new military personnel. Secondly, it is the restoration of labor resources in the civil sphere, which also needs working hands and brains, and this need is constantly growing. Thirdly, the growth of the quality of treatment, the efficiency of medical care, the effectiveness of medical rehabilitation, the creation of a powerful medical infrastructure will become a very powerful motivator for the return of Ukrainians from abroad. Restoring health to people, their effective rehabilitation will contribute to the awakening of feelings of satisfaction, happiness, and creative elation. In order to ensure efficiency in the field of health care, the center of management should be a medical service that includes medical and pharmaceutical care, determine institutional sources of financial support for the development of the health care sector; and improve regulatory and legal support. It is also necessary to improve the system of improving the doctor's qualifications, transforming medical education, and forming a new model of specialist training focused on the use of modern technologies for medical care, in particular with the use of telemedicine (telemedical consultation, telemedical consultation, telemetry, home teleconsultation, etc.).

Keywords. institutions Health care system, quality treatment, effective medical care, medical rehabilitation, medical service, use of telemedicine.